

Vaderafwezigheid en Schoolbetrokkenheid onder Curaçaose en Nederlandse Jongvolwassenen

Mariëlle Osinga¹, Odette van Brummen-Girigori² en Tina Kretschmer³

¹*Basiseenheid Pedagogiek, Rijksuniversiteit Groningen, Groningen, Nederland* | ²*Onderzoeksinstituut, Universiteit van Curaçao Dr. Moises Da Costa Gomez, Willemstad, Curaçao* | ³*Instituut voor Psychologie, Friedrich-Alexander-Universiteit Erlangen-Neurenberg, Erlangen, Duitsland*

Samenvatting Opgroeien zonder een biologische vader in het huishouden (vaderafwezigheid) wordt vaak in verband gebracht met negatieve ontwikkelingsuitkomsten bij kinderen. De meeste bestaande studies richten zich echter op Europa en Noord-Amerika, missen crossculturele vergelijkingen en onderzoeken voornamelijk uitkomsten in de kindertijd of adolescentie. Hierdoor blijft onduidelijk of de correlaten van vaderafwezigheid verschillen tussen landen en of deze effecten doorwerken in de vroege volwassenheid. Deze studie onderzocht de samenhang tussen vaderafwezigheid en schoolbetrokkenheid bij Curaçaose en Nederlandse jongvolwassenen die wonen op Curaçao en in Nederland. In totaal vulden 528 Curaçaose deelnemers (62% vrouwelijk; M leeftijd = 18.27 jaar, SD = 1.98; range 16–23 jaar) en 636 Nederlandse deelnemers (57% vrouwelijk; M leeftijd = 17.41 jaar, SD = 1.55; range 16–23 jaar) een digitale vragenlijst in over huishoudsamenstelling en schoolbetrokkenheid, waaronder gedragsmatige en emotionele (on)betrokkenheid, schoolniveau en schoolverzuim. Vanwege een gebrek aan meetinvariantie werden structurele vergelijkingsmodellen afzonderlijk geschat voor de Curaçaose en Nederlandse steekproeven en konden groepsverschillen niet worden onderzocht. De resultaten gaven aan dat opgroeien zonder een biologische vader in het huishouden niet samenhangt met schoolbetrokkenheid, schoolniveau of schoolverzuim in beide groepen. De associaties met de kwaliteit van de vader-kindrelatie en de relatie tussen de biologische ouders waren beperkt en inconsistent over de uitkomstmaten en steekproeven. In tegenstelling tot deze bevindingen waren demografische factoren zoals geslacht, leeftijd en sociaaleconomische status (SES) consistent gerelateerd aan schoolbetrokkenheid. Deze gemengde en inconsistente bevindingen suggereren dat, binnen de huidige steekproeven en methodologische beperkingen, de aanwezigheid of afwezigheid van een biologische vader in het huishouden geen betrouwbare voorspeller is van schooluitkomsten in de vroege volwassenheid. De resultaten benadrukken het belang van het in ogenschouw nemen van bredere demografische en contextuele factoren bij het onderzoeken van schoolbetrokkenheid.

Trefwoorden schoolbetrokkenheid, Cariben, meetinvariantie, structurele vergelijkingsmodellen (SEM), vaderafwezigheid

Artikelgeschiedenis

Ontvangen: 30 juni 2025

Geaccepteerd: 20 mei 2026

Online: 31 juli 2026

Contactpersoon

Mariëlle Osinga, m.osinga@rug.nl

Copyright

© Author(s); licensed under Creative Commons Attribution 4.0. This allows for unrestricted use, as long as the author(s) and source are credited.

Financiering Onderzoek

Dit onderzoek maakt deel uit van het Caribbean Research Program met projectnummer OND1362735, dat werd gefinancierd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). De derde auteur werd ondersteund door een Starting Grant van de Europese Onderzoeksraad (European Research Council, ERC) binnen het onderzoeks- en innovatieprogramma Horizon 2020 (subsidieovereenkomst nummer 757364, titel: "Ghosts From the Past – Consequences of Adolescent Peer Relations Across Contexts and Generations").

Belangen

De auteurs hebben geen conflicterende belangen te vermelden.

1 Inleiding

1.1 De Rol van de Biologische Vader en Vaderafwezigheid

Vanuit evolutionair perspectief wordt de betrokkenheid van de biologische vader bij de opvoeding van zijn kinderen als essentieel beschouwd voor zowel het voortbestaan als de sociale ontwikkeling van het nageslacht (Draper & Harpending, 1982). Het ontbreken van de biologische vader in het huishouden tussen de geboorte van zijn kind en diens 15^e levensjaar – bijvoorbeeld als gevolg van een relatiebreuk zonder co-ouderschap – wordt aangeduid als ‘vaderafwezigheid’. Hoewel vaderafwezigheid vaak wordt gedefinieerd als fysieke afwezigheid, benadrukt een groeiend aantal studies dat het onderscheid tussen de kwantiteit en kwaliteit van vaderlijke betrokkenheid cruciaal is voor het begrijpen van ontwikkelingsuitkomsten na scheiding (Adamsons & Johnson, 2013; Amato, 2000; DelPriore et al., 2021). Fysieke afwezigheid impliceert immers niet noodzakelijk emotionele afstand, terwijl fysieke aanwezigheid niet automatisch samengaat met positieve interacties, steun of betrokkenheid.

In samenlevingen in Europa en Noord-Amerika, waar alternatieve opvoedingsnetwerken die de vaderrol kunnen overnemen vaak beperkt zijn, wordt vaderafwezigheid doorgaans geassocieerd met nadelige gevolgen voor kinderen. Empirisch onderzoek laat zien dat kinderen die zonder hun biologische vader opgroeien gemiddeld lagere schooluitkomsten rapporteren, zoals lagere prestaties en meer schoolverzuim, waarbij verklarende factoren worden genoemd zoals verstoorde hechting, interouderlijke conflicten en beperkte ouderlijke steun (zie o.a. Adamsons & Johnson; McLanahan et al., 2013). Vanuit hechtingstheoretisch perspectief zijn echter niet zozeer gezinsstructuren op zichzelf bepalend, maar de beschikbaarheid van consistente en responsieve opvoedingsfiguren (Bowlby, 2008). Een kwalitatief goede vader-kindrelatie kan gevoelens van verlies of afwijzing verzachten, terwijl conflictueuze of afstandelijke relaties deze juist versterken. Hiermee wordt duidelijk dat de kwaliteit van vaderlijke betrokkenheid vaak belangrijker is dan enkel residentiële status.

Hoewel veel onderzoek zich richt op Europese en Noord-Amerikaanse contexten, blijft onduidelijk of dezelfde verbanden gelden in samenlevingen waarin het opgroeien zonder vader relatief veel voorkomt en sociaal geaccepteerd is, zoals op Curaçao. Ongeveer 40% van de kinderen op Curaçao groeit op zonder hun biologische vader in huis (CBS Curaçao, 2011), en andere familieleden (zoals grootouders, ooms en tantes) nemen vaak een actieve rol aan in de opvoeding (van Brummen-Girigori & Buunk, 2015). In zulke contexten kan vaderafwezigheid minder negatieve gevolgen hebben, doordat deze gezinsstructuur minder wordt gestigmatiseerd en meer sociale steunbronnen beschikbaar zijn.

1.2 Schoolbetrokkenheid

Schoolbetrokkenheid vormt een centraal construct in dit onderzoek. Het verwijst naar de mate waarin studenten zich gedragsmatig en emotioneel verbonden voelen met school en leeractiviteiten (Fredricks et al., 2004). Gedragsmatige schoolbetrokkenheid betreft zichtbare activiteiten zoals deelname aan lessen, het maken van huiswerk en het naleven van schoolregels. Gedragsmatige onbetrokkenheid uit zich daarentegen in passiviteit, vermijdingsgedrag en schoolverzuim. Emotionele schoolbetrokkenheid omvat gevoelens van interesse, verbondenheid en identificatie met school, terwijl emotionele onbetrokkenheid wordt gekenmerkt door verveling, frustratie, afwijzing of vervreemding (Fredricks et al., 2004; Skinner et al., 2009).

Schoolbetrokkenheid is van groot belang omdat het op korte termijn leerprestaties en toetsresultaten voorspelt en op langere termijn samenhangt met schoolaanwezigheid, afstuderen en risicogedrag (Skinner et al., 2008). Ouder-kindrelaties spelen hierin een cruciale rol: jongeren die zich afgewezen, onvoldoende gesteund of emotioneel niet verbonden voelen met hun ouders, rapporteren vaker schoolonbetrokkenheid (Furrer & Skinner, 2003). In gezinnen met vaderafwezigheid kunnen dergelijke ervaringen vaker voorkomen, met name wanneer vaderlijke betrokkenheid beperkt of van lage kwaliteit is. Tegelijkertijd kan een warme en ondersteunende relatie met de biologische vader, zelfs bij fysieke afwezigheid, een beschermende factor vormen voor schoolbetrokkenheid.

Vaderafwezigheid hangt bovendien vaak samen met stressvolle omstandigheden zoals interouderlijke conflicten, economische tegenspoed, verhuizingen en schoolwisselingen, die op hun beurt schoolonbetrokkenheid kunnen bevorderen (Bempechat & Shernoff, 2012; Dermott, 2016). Andere factoren, zoals geslacht, leeftijd, sociaaleconomische status (SES), interouderlijke relatiekwaliteit en de aanwezigheid van een stiefvader, beïnvloeden eveneens ouder-kindrelaties en onderwijsgerelateerde uitkomsten (Amato, 2010; King, 2006; McLanahan et al., 2013) en worden in dit onderzoek opgenomen als covariaten.

1.3 Eerder Onderzoek en Methodologische Overwegingen

Veel bestaand onderzoek richt zich op objectieve onderwijsgerelateerde uitkomsten zoals toetsresultaten, schoolaanwezigheid en behaalde diploma's. Deze studies maken vaak gebruik van structurele indicatoren van vaderafwezigheid (bijvoorbeeld samenwonen versus niet-samenwonen van vader en kind) en besteden relatief weinig aandacht aan de kwaliteit van vader-kindcontact. Bovendien zijn veel studies gebaseerd op administratieve data, waardoor subjectieve ervaringen van jongeren onderbelicht blijven (Amato, 2010; McLanahan et al., 2013). De samenhang tussen vaderafwezigheid en schooluitkomsten blijkt bovendien niet universeel: in sommige culturele groepen of landen, zoals onder Afro-Amerikaanse adolescenten of jongeren op St. Vincent en Barbados, worden geen of slechts beperkte negatieve effecten gevonden (Austin, 1989; Herzog, 1974; Roberts et al., 2011).

Het 'divorce-stress-adjustment'-perspectief benadrukt dat culturele kenmerken bepalen hoe kinderen zich aanpassen na een scheiding (Amato, 2000, p. 1271). Voor het huidige onderzoek zijn vooral normen en waarden rond ouderlijke aanwezigheid en gezinsstructuren relevant. In samenlevingen waar vaderafwezigheid relatief frequent voorkomt en sociaal geaccepteerd is (zoals op Curaçao), kunnen jongeren zich minder afwijkend voelen en kunnen bredere familie- en gemeenschapsnetwerken een beschermende rol spelen. In contexten waar vaderafwezigheid zeldzamer is en sterker wordt gestigmatiseerd (zoals in Nederland), kunnen jongeren zich juist sociaal geïsoleerd voelen, wat negatieve effecten op schoolbetrokkenheid kan versterken. Dit sluit aan bij het onderscheid van Draper en Harpending (1982) tussen 'normatieve' en 'contra-normatieve' samenlevingen (p. 256), en bij de 'incidence and acceptance'-hypothese (Erman & Härkönen, 2017, p. 272).

1.4 Vaderafwezigheid op Curaçao en in Nederland

Op Curaçao groeit een substantieel deel van de kinderen op zonder hun biologische vader, vaak ondersteund door uitgebreide familie- en gemeenschapsnetwerken (Allen, 2007). In Nederland is het aandeel kinderen dat nooit met hun biologische vader samenwoont aanzienlijk lager (circa 10 %) en wordt vaderafwezigheid vaker als afwijkend of problematisch gezien (CBS, 2020). Deze contextuele verschillen maken Curaçao en Nederland bij uitstek geschikt om de mogelijke culturele moderatie van effecten van vaderafwezigheid op schoolbetrokkenheid te onderzoeken.

1.5 Het Huidige Onderzoek en Hypotheses

Dit onderzoek richt zich op de relatie tussen vaderafwezigheid, de kwaliteit van de vader-kindrelatie en schoolbetrokkenheid bij Curaçaose en Nederlandse jongvolwassenen. Daarnaast zijn geslacht, leeftijd en SES en de interouderlijke relatie, stiefvaderaanwezigheid en de vader-kind contactfrequentie opgenomen als covariaten om alternatieve verklaringen voor verschillen in schoolbetrokkenheid te controleren.

Hypothese 1: Jongvolwassenen zonder inwonende biologische vader rapporteren lagere schoolbetrokkenheid en schoolniveau en meer schoolverzuim dan jongvolwassenen met een inwonende vader.

Hypothese 2: De samenhang tussen vaderafwezigheid en schoolbetrokkenheid, schoolniveau en schoolverzuim is minder sterk voor Curaçaose dan voor Nederlandse deelnemers, vanwege de hogere frequentie en sociale acceptatie van vaderafwezigheid op Curaçao.

Hypothese 3: Onafhankelijk van de residentiële status van de biologische vader, voorspelt een hogere kwaliteit van de vader-kindrelatie een hogere schoolbetrokkenheid, schoolniveau en lager schoolverzuim, en is deze kwaliteit een sterkere voorspeller dan de fysieke aanwezigheid of afwezigheid van de vader.

2 Methode

2.1 Onderzoeksopzet en Context

Dit onderzoek maakt deel uit van een breder project naar vaderafwezigheid onder jongvolwassenen, uitgevoerd op Curaçao en in Nederland, en gefinancierd door de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Het project omvat een kwantitatief deel op basis van digitale vragenlijsten en een kwalitatief deel met diepte-interviews over het opgroeien zonder een inwonende biologische vader. De ethische commissies van de universiteit van Curaçao Dr. Moises Da Costa Gomez en de afdeling Pedagogische en Onderwijswetenschappen van de universiteit van Groningen hebben goedkeuring verleend voor dit project.

Voor deze studie is gebruikgemaakt van de kwantitatieve data, verzameld op onderwijsinstellingen in beide landen. De dataverzameling vond plaats in het najaar van 2018 en duurde ongeveer een jaar. In beide landen zijn identieke materialen en procedures gebruikt. De vragenlijsten zijn professioneel vertaald van Nederlands naar Papiaments, gecontroleerd door een tweetalige onderzoeker, en vooraf getest op begrijpelijkheid.

2.2 Deelnemers

De totale steekproef van het kwantitatieve deel bestond uit 2.222 deelnemers in de leeftijd van 16–23 jaar, afkomstig van zeventien onderwijsinstellingen op Curaçao en twintig in Nederland. Deze instellingen varieerden van praktijk- en speciaal onderwijs tot universiteiten. Voor de analyses zijn alleen deelnemers geïncludeerd van wie de biologische vader nog in leven was ($n = 2.079$; 94%), om expliciet te focussen op vaderafwezigheid als gevolg van een relatiebreuk van de biologische ouders. Op basis van geboorte- en verblijfsland van de deelnemers en het geboorteland van hun ouders is de nationale context gecodeerd. Curaçaose deelnemers ($n = 528$; 25%) zijn geboren en woonachtig op Curaçao, met ouders die eveneens op Curaçao zijn geboren. Nederlandse deelnemers ($n = 636$; 31%) zijn geboren en woonachtig in Nederland, met ouders die eveneens in Nederland zijn geboren. De analyses zijn uitgevoerd op deze twee groepen: Curaçaose deelnemers (62% vrouw; M leeftijd = 18.27 jaar, $SD = 1.98$) en Nederlandse deelnemers (57% vrouw; M leeftijd = 17.41 jaar, $SD = 1.55$). Deelnemers met een migratieachtergrond ($n = 915$; 44%) zijn geëxcludeerd om een duidelijke crossnationale vergelijking mogelijk te maken.

2.3 Procedure

We namen per e-mail en/of telefonisch contact op met alle grote schoolbesturen op Curaçao en met tachtig onderwijsinstellingen in Nederland. Na het eerste contact ontvingen geïnteresseerde instellingen een informatiebrief met uitleg over het doel van het

onderzoek. Op Curaçao reageerden twee besturen niet en acht instellingen konden niet deelnemen vanwege onvoldoende computerfaciliteiten. Bij toezegging informeerden docenten de deelnemers en hun ouders een week van tevoren over de dataverzameling. Docenten bepaalden op basis van het lesrooster welke klassen deelnamen. Na een korte introductie door een getrainde onderzoeker werd geïnformeerde toestemming gevraagd. Conform de Nederlandse wetgeving werden uitsluitend jongvolwassenen van 16 jaar of ouder benaderd. Slechts een klein aantal deelnemers (<1%) weigerde deelname, voornamelijk vanwege gebrek aan interesse of tijd. Er zijn geen aanwijzingen dat deze weigering systematisch samenhangt met de onderzochte variabelen. Ter compensatie werd in elke deelnemende groep één waardebon van ANG 30 (Curaçao) of €15 (Nederland) verloot ($n = 162$).

2.4 Instrumenten

2.4.1 Vaderafwezigheid in Jaren

Deelnemers rapporteerden via een digitale tijdslijn met 'sliderfunctie' gedurende welke jaren (0–15) hun biologische vader bij hen in huis woonde. Vaderafwezigheid werd gedefinieerd als het totaal aantal jaren waarin de vader niet in huis woonde als gevolg van een relatiebreuk tussen de biologische ouders. De mate van vaderafwezigheid werd als continue variabele opgenomen in de analyses. Deelnemers die afwisselend bij beide ouders woonden werden niet als vaderafwezig geclassificeerd.

2.4.2 Vader-Kindrelatiekwaliteit

De kwaliteit van het vader-kindcontact werd gemeten met de kinderversie van de EMBU-C schaal (Markus et al., 2003; Oldehinkel et al., 2015). We gebruikten de vier items van de dimensie 'emotionele warmte' als indicator voor de kwaliteit van de vader-kindrelatie ($\alpha = .92$; bijvoorbeeld 'Als je verdrietig bent, troost en bemoedigt je vader je dan?'). Items werden gescoord op een 4-punts Likertschaal (1 = *nee, nooit* tot 4 = *ja, bijna altijd*). Alleen data van jongvolwassenen die de vragen met hun biologische vader in gedachten beantwoordden, zijn meegenomen in de analyses; data van deelnemers die de vragen over hun stiefvader of iemand anders als vaderfiguur beantwoordden, zijn verwijderd ($n = 129$).

2.4.3 Schoolbetrokkenheid

Schoolbetrokkenheid werd gemeten met twintig items, gebaseerd op de Student Report on Engagement Versus Disaffection with Learning-vragenlijst (Skinner et al., 2009) en het Research Assessment Package for Schools (Institute for Research and Reform in Education, 1998). We gebruikten dezelfde gevalideerde Nederlandse versie als in het onderzoeksproject *Loopbanen in het Secundair Onderwijs* (Engels, 2018; van den Branden et al., 2018). In lijn met eerder onderzoek (Engels et al., 2017) werden vier dimensies afzonderlijk geanalyseerd: Gedragsbetrokkenheid (vijf items, $\alpha = .87$; bijvoorbeeld 'Ik doe erg mijn best om het goed te doen op school'), verwijst naar aandacht, inzet en doorzettingsvermogen tijdens leeractiviteiten. Emotionele betrokkenheid (vier items,

$\alpha = .83$; bijvoorbeeld 'Ik vind het leuk om in de klas te zijn'), meet positieve gevoelens zoals interesse, enthousiasme en plezier. Gedragmatige onbetrokkenheid (vijf items, $\alpha = .72$; bijvoorbeeld 'Wanneer ik in de klas ben, doe ik maar alsof ik werk') betreft gedragingen zoals terugtrekking, afleiding en passiviteit. Emotionele onbetrokkenheid (zes items, $\alpha = .75$; bijvoorbeeld 'Wanneer ik een taak maak in de klas, verveel ik mij') meet gevoelens van verveling, frustratie en desinteresse (Skinner et al., 2008). Alle items werden gescoord op een 5-punts Likertschaal, variërend van 1 (*niet waar*) tot 5 (*waar*). Hoewel de vragenlijst oorspronkelijk voor adolescenten is ontwikkeld, waren de onderlinge correlaties zoals verwacht (zie Tabel 1a en 1b), wat de constructvaliditeit ondersteunt.

2.4.4 Aanvullende Onderwijsgerelateerde Uitkomsten

Naast schoolbetrokkenheid werden drie aanvullende onderwijsgerelateerde uitkomsten opgenomen: schoolniveau en schoolverzuim door ziekte en spijbelen. Schoolniveau werd gemeten aan de hand van het huidige onderwijstype van de deelnemer (0 = *Speciaal onderwijs/praktijkonderwijs*, 1 = *VMBO basisberoepsgericht/kaderberoepsgericht*, 2 = *VMBO theoretisch/gemengd*, 3 = *HAVO*, 4 = *HAVO/VWO*, 5 = *VWO/Gymnasium*, 6 = *MBO (bijvoorbeeld ROC of AOC)*, 7 = *HBO*, 8 = *Universiteit*, 9 = *Anders, namelijk [open]*). Schoolverzuim door ziekte en spijbelen werd gemeten met afzonderlijke items en gescoord op een zespuntsschaal (0 = *nooit* tot 5 = *meer dan 20 keer in de afgelopen 12 maanden*).

2.4.5 Covariaten

Alle analyses controleerden voor geslacht (0 = *man*, 1 = *vrouw*), leeftijd en SES. SES werd gemodelleerd als een latente variabele op basis van ouderlijk opleidingsniveau (1 = *alleen basisonderwijs of speciaal onderwijs* tot 8 = *universiteit*), huishoudelijke bezittingen (0 = 0 items van de lijst tot 10 = 10 items van de lijst) en het aantal boeken in huis (1 = 0–10 boeken tot 6 = *meer dan 500 boeken*). Deze operationalisatie is ontleend aan de Context Questionnaires 2015 van het Programme for International Student Assessment (PISA) van de OESO (OECD, 2017). Een hogere score op sociaaleconomische status (SES) representeert een hogere SES. Daarnaast werden gezinskenmerken opgenomen: hoe de moeder sprak over de biologische vader – opgenomen als 'relatie biologische ouders' (1 = *positief*, 2 = *neutraal*, 3 = *negatief*); samenwonen met stiefvader (0 = *nee*, 1 = *ja*) en frequentie van contact met de biologische vader (1 = (*bijna*) *nooit* tot 6 = *elke dag*).

2.5 Analytische Strategie

We berekenden eerst beschrijvende statistieken en correlaties. Daarna voerden we bevestigende factoranalyses uit voor alle dimensies van schoolbetrokkenheid, afzonderlijk voor Curaçaose als Nederlandse deelnemers (zie Bijlage 1). *Modelfit* werd geëvalueerd aan de hand van de Tucker-Lewis Index (TLI), Comparative Fit Index (CFI) en de Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA). We hanteerden de volgende richtlijnen voor een goede modelfit: TLI en CFI $\geq .95$, en RMSEA $\leq .06$ (West et al., 2012). Meetinvariantie

Tabel 1a Beschrijvende statistieken en paarsgewijze correlaties voor studievariabelen van Curaçaose deelnemers

Beschrijvende statistieken					Correlaties													
	<i>n</i>	<i>M</i> %	<i>SD</i>	<i>Range</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. Vaderafwezigheid in jaren	528	9.15	6.93	[0-15]	-													
2. Vader-kindrelatiekwaliteit	449	2.60	0.95	[1-4]	-.15**	-												
3. Gedragsbetrokkenheid	517	3.84	0.82	[1-5]	.05	.08	-											
4. Gedragsonbetrokkenheid	515	2.78	0.77	[1-5]	-.06	-.03	-.30***	-										
5. Emotionele betrokkenheid	516	3.55	0.90	[1-5]	.04	.12*	.68***	-.17***	-									
6. Emotionele onbetrokkenh.	515	2.38	0.83	[1-5]	-.00	-.12*	-.14**	.43***	-.11*	-								
7. Schoolniveau	528	4.63	2.27	[0-9]	-.14**	-.03	.02	-.08	.04	.01	-							
8. Schoolverzuim door ziekte	514	0.95	1.25	[0-5]	-.11*	-.05	-.18***	.14**	-.12**	.19***	-.18***	-						
9. Schoolverzuim spijbelen	514	0.54	1.13	[0-5]	-.01	-.02	-.25***	.20***	-.19***	.10*	-.04	.18***	-					
10. Geslacht	528	62%	.49	[0-1]	-.06	-.09	.21***	-.19***	.10*	.01	.08	-.04	-.22***	-				
11. Leeftijd	528	18.27	1.98	[16-23]	.05	-.07	.04	-.04	.10*	-.01	.59***	-.06	-.03	-.01	-			
12. SES	528	3.62	1.07	[0-8]	-.18***	.23***	-.09*	-.01	-.05	-.05	.06	.14**	.10*	-.07	-.09*	-		
13. Relatie bio. ouders	510	1.86	0.57	[1-3]	.16***	-.31***	-.13**	.07	-.11*	.10*	.05	-.01	.02	.04	.08	-.06	-	
14. Stiefvader aanwezigheid	525	6%	.23	[0-1]	.15***	.01	-.03	.01	-.05	-.02	.05	-.03	-.05	.03	.01	.02	.05	-
15. Vader-kind contactfreq.	525	4.64	1.94	[1-6]	-.48***	.35***	-.04	.10*	-.02	.02	.03	.05	.07	-.01	-.09*	.11*	-.21***	-.20***

Opmerking. **p* < .05. ***p* < .01. ****p* < .001. We gebruikten de dimensies van schoolbetrokkenheid als manifeste variabelen. In plaats van correlaties, zijn resultaten van *t*-tests weergegeven voor de binaire variabelen 'Geslacht' (10; 0 = *man*, 1 = *vrouw*) en 'Stiefvader aanwezigheid' (14; 0 = *afwezig*, 1 = *aanwezig*). SES = sociaaleconomische status (hogere score = hogere SES). Relatie bio. ouders: 1 = *positief*, 2 = *neutraal*, 3 = *negatief*.

Tabel 1b Beschrijvende statistieken en paarsgewijze correlaties voor studievariabelen van Nederlandse deelnemers

Beschrijvende statistieken					Correlaties													
	<i>n</i>	<i>M</i> /%	<i>SD</i>	<i>Range</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. Vaderafwezigheid in jaren	636	3.69	6.14	[0-15]	—													
2. Vader-kindrelatiekwaliteit	585	3.22	0.85	[1-4]	-.17***	—												
3. Gedragsbetrokkenheid	628	3.73	0.78	[1-5]	-.03	.12**	—											
4. Gedragsonbetrokkenheid	628	2.43	0.84	[1-5]	-.00	-.11**	-.63***	—										
5. Emotionele betrokkenheid	628	3.66	0.80	[1-5]	-.08*	.11**	.65***	-.46***	—									
6. Emotionele onbetrokkenh.	626	2.29	0.71	[1-5]	.01	-.18***	-.17***	.42***	-.31***	—								
7. Schoolniveau	636	4.81	2.24	[0-9]	-.17***	.01	.12**	-.13**	.27***	-.07	—							
8. Schoolverzuim ziekte	626	1.74	1.38	[0-5]	.04	.03	-.15***	.19***	-.17***	.14***	-.10*	—						
9. Schoolverzuim spijbelen	626	0.75	1.15	[0-5]	.00	-.10*	-.34***	.35***	-.25***	.18***	.13**	.24***	—					
10. Geslacht	636	57%	.50	[0-1]	-.11**	-.04	.18***	-.23***	.11**	.03	.26***	.01	-.08*	—				
11. Leeftijd	636	17.41	1.55	[16-23]	.01	-.11**	.09*	-.09*	.16***	-.02	.55***	-.07	.17***	.17***	—			
12. SES	636	4.76	1.05	[0-8]	-.23***	.11**	.03	-.01	.08	-.00	.24***	-.04	.01	-.00	-.04	—		
13. Relatie bio. ouders	623	1.53	0.68	[1-3]	.25***	-.35***	-.13**	.05	-.13**	.14***	-.07	.04	.09*	.08	.03	-.18***	—	
14. Stiefvader aanwezigheid	632	11%	.31	[0-1]	.36***	-.10*	-.14***	.02	-.05	.01	-.10**	.00	-.00	-.01	-.04	-.13**	.23***	—
15. Vader-kind contactfreq.	631	5.36	1.48	[1-6]	-.52***	.41***	.09*	-.03	.08*	-.05	.04	-.05	-.02	-.02	-.05	.21***	-.46***	-.42***

Opmerking. **p* < .05. ***p* < .01. ****p* < .001. We gebruikten de dimensies van schoolbetrokkenheid als manifeste variabelen. In plaats van correlaties, zijn resultaten van *t*-tests weergegeven voor de binaire variabelen 'Geslacht' (10; 0 = *man*, 1 = *vrouw*) en 'Stiefvader aanwezigheid' (14; 0 = *afwezig*, 1 = *aanwezig*). SES = sociaaleconomische status (hogere score = hogere SES). Relatie bio. ouders: 1 = *positief*, 2 = *neutraal*, 3 = *negatief*.

tussen landen werd getest via configuratie-, metrische en scalaire modellen. Aangezien geen scalaire invariantie werd vastgesteld, werden structurele vergelijkmingsmodellen per land geschat. Alle analyses controleerden voor de covariaten, door hun mogelijke samenhang met schoolbetrokkenheid. Robuuste standaardfouten corrigeerden voor clustering binnen klassen. Resultaten worden gerapporteerd als gestandaardiseerde coëfficiënten en Bonferroni-correctie werd toegepast voor meervoudige toetsen ($\alpha = .05/7$) (Sedgwick, 2012).

3 Resultaten

3.1 Beschrijvende Statistieken en Correlaties

Tabel 1a en 1b tonen de beschrijvende statistieken, correlaties en *t*-toetsen voor alle variabelen voor Curaçaose en Nederlandse deelnemers. De uitkomstmaten (dimensies van schoolbetrokkenheid, schoolniveau en schoolverzuim) werden zowel grafisch (histogrammen en Q-Q plots) als statistisch (Shapiro-Wilk test) gecontroleerd op normaliteit. Er werden geen substantiële afwijkingen van normaliteit gevonden die de toepassing van SEM-analyses in de weg stonden.

Curaçaose deelnemers woonden gemiddeld meer jaren zonder hun biologische vader in huis ($t(1,162) = -14.24, p < .001$) en rapporteerden een lagere vader-kindrelatiekwaliteit (dat wil zeggen minder vaderlijke emotionele warmte; $t(1,032) = 11.07, p < .001$) dan Nederlandse deelnemers. Daarnaast scoorden zij gemiddeld hoger op gedragsbetrokkenheid ($t(1,143) = -2.20, p = .03$), gedragsonbetrokkenheid ($t(1,141) = -7.35, p < .001$) en emotionele onbetrokkenheid ($t(1,139) = -2.07, p = .04$). Nederlandse deelnemers scoorden hoger op emotionele betrokkenheid ($t(1,142) = 2.04, p = .04$). Curaçaose jongvolwassenen volgden vaker praktijkgerichte en middelbaar beroepsopleidingen, terwijl Nederlandse deelnemers vaker vertegenwoordigd waren in theoretische en academische onderwijstrajecten ($\chi^2(9, 1,164) = 145.21, p < .001$). Nederlandse jongvolwassenen rapporteerden meer schoolverzuim vanwege ziekte ($t(1,138) = 10.04, p < .001$) en spijbelen ($t(1,138) = 3.12, p = .002$) dan Curaçaose jongvolwassenen en waren iets jonger op het moment van de dataverzameling ($t(1,162) = -8.33, p < .001$). Het SES-construct – samengesteld uit het opleidingsniveau van ouders, hun bezittingen en het aantal boeken in huis – lag significant hoger bij Nederlandse dan bij Curaçaose deelnemers ($t(1,162) = 17.54, p < .001$). Nederlandse moeders beoordeelden de biologische vader van hun kind(eren) vaker positief, terwijl Curaçaose moeders vaker een neutraal oordeel gaven ($\chi^2(2, 1,133) = 134.53, p < .001$). Daarnaast woonden Nederlandse deelnemers vaker samen met een stiefvader ($\chi^2(1, 1,157) = 9.42, p < .001$) en rapporteerden zij meer contact met hun biologische vader ($t(1,154) = 7.14, p < .001$).

In beide groepen correleerde vaderafwezigheid niet met de dimensies van schoolbetrokkenheid, al scoorden Nederlandse jongvolwassenen met een afwezige vader

gemiddeld iets lager op emotionele betrokkenheid. In beide groepen rapporteerden jongvolwassenen met een afwezige vader een lagere vader-kindrelatiekwaliteit, een lager schoolniveau, minder schoolverzuim door ziekte, een lagere SES, een negatiever oordeel van moeders over de biologische vader, een grotere kans op samenwonen met een stiefvader en minder contact met de biologische vader. Jongvolwassenen die meer vaderlijke emotionele warmte ervoeren, rapporteerden hogere gedrags- en emotionele betrokkenheid en lagere gedrags- en emotionele onbetrokkenheid, evenals minder schoolverzuim door spijbelen. Een hogere vader-kindrelatiekwaliteit hing samen met een hogere SES, een positiever oordeel van moeders over de biologische vader en meer contact met de biologische vader.

Gedragsmatige en emotionele betrokkenheid waren in beide groepen hoger bij meisjes, terwijl jongens gemiddeld hoger scoorden op gedragsonbetrokkenheid en vaker spijbelden. Bij Nederlandse jongvolwassenen hing een hogere leeftijd samen met meer gedragsmatige en emotionele betrokkenheid en spijbelen, en met minder gedragsonbetrokkenheid. Curaçaose jongvolwassenen met een hogere SES rapporteerden minder gedragsbetrokkenheid en meer schoolverzuim door ziekte en spijbelen dan hun leeftijdsgenoten met een lagere SES, terwijl onder Nederlandse jongvolwassenen een hogere SES samenhang met een hoger schoolniveau. Een positieve houding van moeders ten opzichte van de biologische vader hing samen met meer gedragsmatige en emotionele betrokkenheid en minder emotionele onbetrokkenheid en spijbelen. Nederlandse jongvolwassenen die met een stiefvader samenwoonden, rapporteerden lagere gedragsbetrokkenheid en een lager schoolniveau. Bij Curaçaose jongvolwassenen correleerde meer contact met de biologische vader met meer gedragsonbetrokkenheid, terwijl bij Nederlandse jongvolwassenen meer contact juist correleerde met hogere gedragsmatige en emotionele betrokkenheid.

3.2 Modelfit van de Dimensies van Schoolbetrokkenheid

De resultaten van de factoranalyses lieten voor beide groepen een onvoldoende modelfit zien voor de dimensies van schoolbetrokkenheid (zie Bijlage 1). De fit van de basismodelen verbeterde echter nadat enkele theoretisch verdedigbare residuele correlaties werden toegevoegd op basis van modificatie-indices. Op basis daarvan zijn we verdergegaan met aangepaste schalen.

3.3 Meetinvariantie Tussen Landen

Om te onderzoeken of Curaçaose en Nederlandse deelnemers de vier dimensies van schoolbetrokkenheid op een conceptueel vergelijkbare wijze interpreteerden, voerden we meetinvariantietests uit (zie Bijlage 2). In de eerste stap (Model 1) testten we configuratie-invariantie, wat voor alle vier dimensies werd bevestigd op basis van de fit-indices. Metrische invariantie (Model 2) kon niet worden vastgesteld voor gedragsbetrokkenheid

Tabel 2a SEM-analyses met schoolbetrokkenheid onder Curaçaose en Nederlandse deelnemers

	β		SE		Z		p-waarde		95% B.I.	
	C	N	C	N	C	N	C	N	C	N
Gedragsbetrokkenheid										
Vaderafwezigheid	.04	.07	.07	.06	0.52	1.19	.601	.235	[-.10-.17]	[-.05-.20]
Vader-kindrelatiekwaliteit	.10	.13	.08	.05	1.37	2.76	.170	.006*	[-.04-.25]	[.04-.23]
Geslacht	.21	.16	.05	.05	4.43	3.33	<.001*	.001*	[-.12-.30]	[.07-.26]
Leeftijd	.08	.09	.04	.05	1.94	1.71	.052	.087	[-.00-.17]	[-.01-.19]
SES	-.15	-.01	.08	.07	-1.81	-0.16	.070	.874	[-.31-.01]	[-.14-.12]
Relatie biologische ouders	-.17	-.09	.04	.06	-4.14	-1.50	<.001*	.134	[-.25-.09]	[-.20-.03]
Stiefvader aanwezigheid	-.02	-.14	.05	.05	-0.46	-2.69	.646	.007	[-.13-.08]	[-.25-.04]
Vader-kind contactfrequentie	-.12	-.00	.07	.06	-1.66	-0.02	.096	.987	[-.26-.02]	[-.12-.12]
Gedragsonbetrokkenheid										
Vaderafwezigheid	-.04	-.09	.09	.06	-0.41	-1.52	.681	.129	[-.21-.14]	[-.20-.03]
Vader-kindrelatiekwaliteit	-.14	-.12	.08	.05	-1.70	-2.27	.089	.023	[-.31-.02]	[-.22-.02]
Geslacht	-.14	-.31	.06	.05	-2.25	-6.35	.025	<.001*	[-.27-.02]	[-.41-.22]
Leeftijd	-.02	-.07	.06	.06	-0.31	-1.11	.757	.268	[-.13-.10]	[-.19-.05]
SES	.01	-.03	.12	.07	0.11	-0.36	.910	.720	[-.23-.25]	[-.17-.12]
Relatie biologische ouders	.14	.07	.08	.06	1.85	1.05	.065	.295	[-.01-.29]	[-.06-.19]
Stiefvader aanwezigheid	.05	.03	.04	.04	1.18	0.59	.238	.557	[-.03-.14]	[-.06-.11]
Vader-kind contactfrequentie	.12	.02	.09	.06	1.38	0.34	.166	.735	[-.05-.29]	[-.10-.15]
Emotionele betrokkenheid										
Vaderafwezigheid	.03	.00	.07	.06	0.48	0.08	.629	.937	[-.10-.17]	[-.11-.12]
Vader-kindrelatiekwaliteit	.17	.11	.07	.05	2.28	2.34	.023	.019	[.02-.32]	[.02-.20]
Geslacht	.18	.12	.05	.05	3.64	2.51	<.001*	.012	[.08-.28]	[.03-.22]
Leeftijd	.15	.21	.05	.04	2.99	4.86	.003*	<.001*	[.05-.25]	[.12-.29]
SES	-.12	.11	.08	.08	-1.50	1.35	.133	.177	[-.28-.04]	[-.05-.27]
Relatie biologische ouders	-.14	-.08	.05	.05	-2.83	-1.58	.005*	.115	[-.24-.04]	[-.13-.02]
Stiefvader aanwezigheid	-.10	-.01	.05	.05	-2.03	-0.11	.042	.916	[-.19-.00]	[-.11-.10]
Vader-kind contactfrequentie	-.11	-.03	.07	.06	-1.50	-0.50	.133	.614	[-.28-.04]	[-.15-.09]
Emotionele onbetrokkenheid										
Vaderafwezigheid	-.04	-.05	.07	.05	-0.54	-0.97	.587	.330	[-.18-.10]	[-.15-.05]
Vader-kindrelatiekwaliteit	-.09	-.19	.08	.06	-1.15	-3.38	.250	.001*	[-.25-.07]	[-.30-.08]
Geslacht	-.08	-.04	.05	.05	-1.72	-0.77	.086	.440	[-.18-.01]	[-.14-.06]
Leeftijd	-.04	-.05	.04	.04	-0.78	-1.13	.433	.260	[-.12-.05]	[-.13-.04]
SES	-.15	-.04	.10	.08	-1.47	-0.48	.141	.631	[-.36-.05]	[-.19-.11]
Relatie biologische ouders	.19	.12	.06	.05	3.12	2.43	.002*	.015	[.07-.30]	[.02-.22]
Stiefvader aanwezigheid	.02	.00	.04	.06	0.54	0.03	.593	.973	[-.06-.11]	[-.11-.12]
Vader-kind contactfrequentie	.14	.04	.06	.06	2.37	0.72	.018	.473	[.02-.25]	[-.07-.15]

Opmerking. C = Curaçaoënaars ($n = 427$), N = Nederlanders ($n = 627$). Geslacht: 0 = *man*, 1 = *vrouw*. SES = sociaaleconomische status (hogere score = hogere SES). Relatie bio. ouders: 1 = *positief*, 2 = *neutraal*, 3 = *negatief*. Stiefvader aanwezigheid: 0 = *afwezig*, 1 = *aanwezig*. Bepalingscoëfficiënten (R^2) gedragsbetrokkenheid: .651 (C) en .575 (N), gedragsonbetrokkenheid: .618 (C) en .591 (N), emotionele betrokkenheid: .646 (C) en .578 (N) en emotionele onbetrokkenheid: .683 (C) en .563 (N). * $p < .007$ (Bonferroni-correctie voor meervoudige toetsen: $\alpha = .05/7$).

Tabel 2b SEM-analyses met schoolniveau en schoolverzuim door ziekte en spijbelen onder Curaçaose en Nederlandse deelnemers

	β		SE		Z		p-waarde		95% B.I.	
	C	N	C	N	C	N	C	N	C	N
Schoolniveau										
Vaderafwezigheid	-.14	-.08	.06	.04	-2.46	-2.06	.014	.040	[-.26--.03]	[-.16--.00]
Vader-kindrelatiekwaliteit	-.04	.05	.06	.04	-0.60	1.19	.548	.236	[-.16-.08]	[-.03-.13]
Geslacht	.07	.16	.04	.04	1.52	3.74	.129	<.001*	[-.02-.16]	[.08-.25]
Leeftijd	.59	.53	.05	.05	12.92	9.67	<.001*	<.001*	[.50-.68]	[.42-.64]
SES	.14	.38	.08	.07	1.73	5.30	.083	<.001*	[-.02-.30]	[.24-.52]
Relatie biologische ouders	.04	-.00	.04	.04	1.08	-0.10	.279	.924	[-.03-.11]	[-.08-.07]
Stiefvader aanwezigheid	.05	-.01	.03	.04	1.54	-0.22	.124	.829	[-.01-.11]	[-.08-.06]
Vader-kind contactfrequentie	.08	-.12	.06	.05	1.38	-2.27	.167	.023	[-.03-.20]	[-.22--.02]
Schoolverzuim door ziekte										
Vaderafwezigheid	-.05	.00	.07	.06	-0.68	0.05	.498	.961	[-.18-.09]	[-.12-.12]
Vader-kindrelatiekwaliteit	-.17	.06	.08	.05	-2.24	1.21	.025	.228	[-.33-.02]	[-.04-.16]
Geslacht	-.08	.02	.06	.04	-1.50	0.49	.132	.627	[-.19-.03]	[-.06-.11]
Leeftijd	-.01	-.08	.04	.04	-0.32	-1.99	.747	.046	[-.10-.07]	[-.15--.00]
SES	.23	.11	.08	.06	2.79	1.71	.005*	.087	[.07-.40]	[-.02-.24]
Relatie biologische ouders	-.01	.02	.05	.05	-0.19	0.33	.852	.744	[-.11-.09]	[-.09-.12]
Stiefvader aanwezigheid	-.02	-.05	.05	.04	-0.46	-1.05	.642	.296	[-.12-.08]	[-.13-.04]
Vader-kind contactfrequentie	.07	-.06	.06	.06	1.13	-0.92	.260	.355	[-.05-.18]	[-.18-.07]
Schoolverzuim door spijbelen										
Vaderafwezigheid	.07	-.03	.06	.05	1.16	-0.52	.247	.601	[-.05-.20]	[-.13-.07]
Vader-kindrelatiekwaliteit	-.09	-.06	.06	.05	-1.44	-1.26	.149	.208	[-.21-.03]	[-.15-.03]
Geslacht	-.22	-.12	.06	.05	-3.48	-2.37	<.001*	.018	[-.35--.10]	[-.22--.02]
Leeftijd	.01	.18	.08	.07	0.08	2.74	.939	.006*	[-.15-.16]	[.05-.31]
SES	.15	.00	.07	.00	2.17	14.31	.030	<.001*	[.01-.28]	[.00-.00]
Relatie biologische ouders	-.01	.10	.05	.05	-0.28	2.05	.777	.040	[-.11-.09]	[.00-.20]
Stiefvader aanwezigheid	-.03	-.00	.04	.04	-0.89	-0.12	.372	.906	[-.11-.04]	[-.08-.07]
Vader-kind contactfrequentie	.12	.04	.08	.06	1.54	0.68	.123	.496	[-.03-.26]	[-.08-.16]

Opmerking. C = Curaçaose (n = 427), N = Nederlanders (n = 627). Geslacht: 0 = *man*, 1 = *vrouw*. SES = sociaaleconomische status (hogere score = hogere SES). Relatie bio. ouders: 1 = *positief*, 2 = *neutraal*, 3 = *negatief*. Stiefvader aanwezigheid: 0 = *afwezig*, 1 = *aanwezig*. Bepalingscoëfficiënten (R^2) schoolniveau: .751 (C) en .742 (N), schoolverzuim door ziekte: .639 (C) en .545 (N) en schoolverzuim door spijbelen: .629 (C) en .561 (N). * $p < .007$ (Bonferroni-correctie voor meervoudige toetsen: $\alpha = .05/7$).

en gedragsonbetrokkenheid; de χ^2 -verschiltest gaf aan dat Model 2 significant slechter paste dan Model 1. Scalaire invariantie (Model 3) werd voor geen van de dimensies gevonden. Aangezien vergelijking van gemiddelde scores tussen Curaçaose en Nederlandse deelnemers hierdoor niet zinvol was, berekenden we de structurele vergelijkingsmodellen afzonderlijk per land, met vaderafwezigheid als voorspeller van gedragsmatige en emotionele (on)betrokkenheid. Daarom worden alle vervolganalyses per land gerapporteerd.

3.4 Vaderafwezigheid en Schoolbetrokkenheid

Structurele vergelijkingsmodellen lieten zien dat vaderafwezigheid niet gerelateerd was aan de dimensies van schoolbetrokkenheid, schoolniveau en schoolverzuim in zowel de Curaçaose als de Nederlandse groep bij toepassing van een Bonferroni-gecorrigeerd significantieniveau ($\alpha = .007$; β 's variërend van $-.14$ tot $.07$; zie Tabel 2a en 2b). Hoewel enkele verbanden op conventioneel niveau ($p < .05$) significant waren (bijvoorbeeld schoolniveau), voldeden deze niet aan de strengere correctie en waren de effectgroottes bovendien klein. Onder Nederlandse jongvolwassenen hing een hogere vader-kindrelatiekwaliteit samen met een hogere gedragbetrokkenheid ($\beta = .13$, klein effect, $p = .006$) en een lagere emotionele onbetrokkenheid ($\beta = -.19$, klein tot matig effect, $p = .001$). In de Curaçaose groep werden vergelijkbare verbanden gevonden, maar deze bereikten geen significantie na Bonferroni-correctie.

Geslacht was een consistente voorspeller. Nederlandse meisjes rapporteerden hogere gedragbetrokkenheid ($\beta = .16$, klein effect, $p = .001$) en lagere gedragsonbetrokkenheid ($\beta = -.31$, matig effect, $p < .001$), evenals een hoger schoolniveau ($\beta = .16$, klein effect, $p < .001$). In de Curaçaose groep rapporteerden meisjes eveneens hogere gedragbetrokkenheid ($\beta = .21$, klein tot matig effect, $p < .001$) en emotionele betrokkenheid ($\beta = .18$, klein effect, $p < .001$), evenals minder schoolverzuim door spijbelen ($\beta = -.22$, matig effect, $p < .001$). Leeftijd liet sterke verbanden zien met schoolniveau in beide groepen (β 's = $.53$ – $.59$, grote effecten, $p < .001$). Daarnaast hing leeftijd in beide groepen samen met hogere emotionele betrokkenheid (β 's = $.15$ – $.21$, kleine effecten, $p \leq .003$). Onder Nederlandse deelnemers werd ook een kleine associatie gevonden met schoolverzuim door spijbelen ($\beta = .18$, $p = .006$). Sociaaleconomische status (SES) hing onder Nederlandse jongvolwassenen samen met een hoger schoolniveau ($\beta = .38$, matig tot groot effect, $p < .001$). In de Curaçaose groep werd een kleine associatie gevonden met schoolverzuim door ziekte ($\beta = .23$, $p = .005$). Een positievere relatie tussen de biologische ouders hing in de Curaçaose groep samen met hogere gedragbetrokkenheid ($\beta = -.17$, klein effect, $p < .001$) en emotionele betrokkenheid ($\beta = -.14$, klein effect, $p = .005$), en met lagere emotionele onbetrokkenheid ($\beta = .19$, klein effect, $p = .002$). De aanwezigheid van een stiefvader en de frequentie van vader-kindcontact vertoonden geen significante verbanden met de uitkomstmaten na toepassing van de Bonferroni-correctie.

4 Discussie

Veel onderzoek naar vaderafwezigheid is uitgevoerd in Europa en Noord-Amerika en richt zich voornamelijk op objectieve onderwijsuitkomsten bij kinderen en adolescenten, zoals schoolprestaties of schooluitval (bijvoorbeeld Adamsons & Johnson, 2013; McLanahan et al., 2013). In de huidige studie onderzochten wij de samenhang tussen het opgroeien zonder de biologische vader in huis en onderwijsgerelateerde uitkomsten –

specifiek schoolbetrokkenheid, schoolniveau en schoolverzuim – bij jongvolwassenen op Curaçao en in Nederland. Deze contexten verschillen sterk in de prevalentie en normativiteit van vaderafwezigheid, en de focus op jongvolwassenen maakt het mogelijk om uitkomsten in een latere ontwikkelingsfase te bestuderen.

4.1 Hypothese 1: Vaderafwezigheid en Schoolgerelateerde Uitkomsten

In tegenstelling tot onze verwachtingen, vonden we geen significante associaties tussen vaderafwezigheid en schoolbetrokkenheid, schoolniveau of schoolverzuim onder Curaçaose en Nederlandse jongvolwassenen, na correctie voor meervoudige toetsen. Dit ondersteunt de hypothese dat vaderafwezigheid geen directe invloed heeft op schoolgerelateerde uitkomsten in beide landen. Daarentegen hingen andere factoren, zoals de kwaliteit van de vader-kindrelatie, geslacht, leeftijd, sociaaleconomische status (SES) en de relatie tussen de biologische ouders, wel samen met deze onderwijsgerelateerde uitkomsten. Deze bevindingen wijzen op de complexiteit van de invloeden op schoolbetrokkenheid en benadrukken het belang van het kijken naar meerdere factoren, niet enkel vaderafwezigheid.

4.2 Hypothese 2: Culturele Verschillen in Vaderafwezigheid

Hypothese 2, die veronderstelde dat de relatie tussen vaderafwezigheid en onderwijsuitkomsten sterker zou zijn voor Nederlandse dan voor Curaçaose jongvolwassenen, kon niet worden getoetst vanwege het gebrek aan meetinvariantie. Hoewel we in de beschrijvende statistieken en correlaties enkele groepsverschillen observeerden, kunnen deze ook toe te schrijven zijn aan verschillen in de interpretatie van de gebruikte items, in plaats van aan een verschil in samenhang tussen de onafhankelijke en afhankelijke variabelen. Dit suggereert dat culturele contexten wellicht invloed kunnen hebben op de manier waarop vragen over vaderafwezigheid worden geïnterpreteerd, maar dat daadwerkelijke groepsverschillen in de link tussen vaderafwezigheid en schoolgerelateerde uitkomsten verder onderzocht moeten worden in toekomstige studies.

4.3 Hypothese 3: Kwaliteit van de Vader-Kindrelatie

De bevindingen met betrekking tot de kwaliteit van de vader-kindrelatie als voorspeller van schoolbetrokkenheid, schoolniveau en schoolverzuim waren gemengd en inconsistent. In overeenstemming met eerdere literatuur was de kwaliteit van de vader-kindrelatie in de Nederlandse groep significant geassocieerd met hogere gedragsmatige schoolbetrokkenheid en lagere emotionele schoolonbetrokkenheid. Dit ondersteunt het idee dat relationele kenmerken, zoals betrokkenheid en steun, belangrijker zijn voor ontwikkelingsuitkomsten dan de fysieke aan- of afwezigheid van de biologische vader (bijvoorbeeld Palkovitz & Hull, 2018). Echter, de kwaliteit van de vader-kindrelatie was

slechts significant in twee van de veertien modellen, en dit betrof uitsluitend de Nederlandse groep. In de Curaçaose groep werden vergelijkbare verbanden gevonden, maar deze waren niet meer significant na correctie. Dit zou kunnen betekenen dat de invloed van de vader-kindrelatie contextafhankelijk is en mogelijk sterker tot uiting komt in culturen waar de vaderrol meer centraal staat.

Wat betreft de relatie tussen de biologische ouders vonden we eveneens beperkte en inconsistente verbanden. In de Curaçaose groep was een positieve relatie tussen de biologische ouders geassocieerd met hogere gedragsmatige en emotionele schoolbetrokkenheid en lagere emotionele schoolonbetrokkenheid. Dit ondersteunt gedeeltelijk de veronderstelling dat interouderlijke relaties een rol kunnen spelen in het functioneren van jongvolwassenen, zelfs wanneer ouders niet samenleven. In de Nederlandse groep werd slechts één klein effect gevonden voor emotionele schoolonbetrokkenheid, maar dit was niet meer significant na Bonferroni-correctie. De inconsistentie van deze bevindingen zou erop kunnen wijzen dat de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en ouder-ouderrelatie een minder robuuste en contextspecifieke voorspeller is dan vaak wordt aangenomen.

4.4 Andere Relevante Factoren: Demografische Kenmerken

Naast de hypothesen over vaderafwezigheid, gaven onze resultaten consistentie in de invloed van demografische kenmerken. Zo vertoonden meisjes in beide groepen hogere gedragsmatige schoolbetrokkenheid dan jongens, wat overeenkomt met eerdere literatuur waarin wordt beschreven dat meisjes doorgaans meer conformerend en taakgericht schoolgedrag vertonen dan jongens (bijvoorbeeld Skinner et al., 2008). Leeftijd was eveneens consistent gerelateerd aan hogere schoolbetrokkenheid en een hoger schoolniveau in beide groepen, wat suggereert dat jongere deelnemers mogelijk meer begeleiding nodig hebben om een hogere mate van schoolbetrokkenheid te ontwikkelen. Daarnaast was SES significant gerelateerd aan schoolniveau in de Nederlandse groep, wat de eerder geopperde rol van sociaaleconomische factoren in academische prestaties onderstreept.

4.5 Verklaringen voor Niet-Significante Resultaten

Het uitblijven van significante associaties tussen vaderafwezigheid en onderwijsgerelateerde uitkomsten kan wijzen op adaptieve processen bij jongvolwassenen. Deze processen verwijzen naar de manieren waarop jongeren zich aanpassen aan de afwezigheid van een vader, bijvoorbeeld door het ontwikkelen van grotere zelfstandigheid, het aangaan van sterke banden met andere betekenisvolle volwassenen (zoals moeders, familieleden of leraren), of door het herinterpreteren van vaderafwezigheid als een bron van motivatie om eigen doelen te bereiken. Dergelijke processen zijn eerder beschreven in onderzoek naar veerkracht (bijvoorbeeld Frankenhuis & de Weerth, 2013) en kwamen ook naar voren in eerder kwalitatief onderzoek onder jongvolwassenen die zonder vader

zijn opgegroeid op Curaçao en in Nederland (Osinga et al., 2023). Het is ook mogelijk dat de ontwikkelingsfase van de onderzochte populatie een rol speelt: negatieve effecten van vaderafwezigheid kunnen sterker zijn in de kindertijd of adolescentie en minder merkbaar zijn in de jongvolwassenheid (Amato, 2000; McLanahan et al., 2013). Door de tijd heen kunnen compenserende relaties met andere volwassenen de impact van vaderafwezigheid verminderen (Furrer & Skinner, 2003). Dit suggereert dat vaderafwezigheid niet noodzakelijk blijvende negatieve gevolgen heeft voor onderwijsgerelateerd functioneren.

4.6 Beperkingen en Vervolgonderzoek

Hoewel het vergelijkende karakter van deze studie een belangrijke sterkte vormt, kent het onderzoek ook beperkingen. Ten eerste zijn veronderstelde culturele verschillen in normen rond vaderafwezigheid niet expliciet gemeten. Toekomstig onderzoek zou normatieve overtuigingen en sociale acceptatie van verschillende gezinsvormen expliciet moeten meenemen om beter te begrijpen hoe context de betekenis van vaderafwezigheid beïnvloedt (Erman & Härkönen, 2017). Ten tweede kon geen meetinvariantie worden vastgesteld tussen de Curaçaose en Nederlandse steekproeven, waardoor formele toetsing van groepsverschillen niet mogelijk was. Hierdoor konden associaties alleen binnen, en niet tussen, groepen worden geïnterpreteerd.

Daarnaast kent de studie andere methodologische beperkingen. Er werd gebruikgemaakt van retrospectieve, crosssectionele zelfrapportages, wat beperkingen oplegt aan causaliteitsinterpretaties. Longitudinaal onderzoek met meerder informanten, waaronder ouders of docenten, is wenselijk om ontwikkelingsprocessen beter in kaart te brengen. Ook werd onvoldoende rekening gehouden met de stabiliteit, duur en timing van vaderafwezigheid. Variatie hierin kan cruciaal zijn, aangezien instabiliteit mogelijk schadelijker is dan consistente afwezigheid. Verder werd niet gecontroleerd voor mentale gezondheid van ouders, wat een relevante confounder kan zijn aangezien deze zowel gezinsstructuur als onderwijsgerelateerd functioneren kan beïnvloeden.

Toekomstig onderzoek zou daarnaast een bredere relationele context moeten meenemen. Naast bronnen van ondersteuning binnen het kerngezin verdienen ook relaties buiten het gezin – zoals met uitgebreide familie, buurtgenoten en school – aandacht, aangezien ook zij een compenserende of vaderlijke rol kunnen vervullen. Met betrekking tot stiefgezinnen is het bovendien belangrijk om niet alleen de aanwezigheid van een stiefvader te meten, maar ook de kwaliteit van de relaties tussen moeder en stiefvader en tussen stiefvader en kind(eren). Ten slotte is het van belang om interacties tussen factoren, zoals geslacht, SES en relationele kwaliteit, expliciet te toetsen in grotere steekproeven, aangezien deze modererende processen in theorie plausibel zijn maar in de huidige studie niet onderzocht konden worden.

4.7 Conclusies en Implicaties voor de Praktijk

Uit dit onderzoek blijkt dat het opgroeien zonder de biologische vader in huis niet samenhangt met schoolbetrokkenheid, schoolniveau of schoolverzuim bij jongvolwassenen op zowel Curaçao als in Nederland. De bevindingen met betrekking tot de kwaliteit van de vader-kindrelatie en de relatie tussen de biologische ouders waren beperkt en inconsistent. Wat wél samenhangt met deze onderwijsgerelateerde uitkomsten, is het geslacht en de leeftijd van jongvolwassenen, met daarnaast specifieke effecten van sociaaleconomische status (SES). Groepsverschillen tussen de Curaçaose en Nederlandse deelnemers konden niet worden onderzocht vanwege een gebrek aan meetinvariantie.

Op basis van deze bevindingen is het belangrijk dat professionals die met jongeren werken – zoals leraren, jeugdhulpverleners en maatschappelijk werkers – de afwezigheid van de biologische vader niet automatisch als problematisch beschouwen. De nadruk zou moeten liggen op het onderzoeken van het ‘totaalplaatje’, bestaande uit bredere contextuele factoren waaronder individuele kenmerken zoals geslacht en leeftijd, en sociaaleconomische omstandigheden. Deze factoren lijken belangrijker voor schoolbetrokkenheid dan de fysieke aan- of afwezigheid van een biologische vader. Het ondersteunen van kwalitatief goed contact tussen vader en kind en het bevorderen van constructieve communicatie tussen ouders kan eveneens bijdragen aan het welzijn en de schoolbetrokkenheid van jongeren. Het is van belang ouders effectief te ondersteunen, bijvoorbeeld door toegankelijke ouderschapsplannen, kinderbijslageregelingen en jeugdhulp, die kunnen helpen bij het verbeteren van de opvoedingssituatie. In het licht van deze resultaten zouden toekomstige interventies en beleidsmaatregelen zich moeten richten op het versterken van gezins- en maatschappelijke steunstructuren, waarbij aandacht is voor de bredere sociale context en de diverse factoren die invloed hebben op de academische en emotionele ontwikkeling van jongeren.

Literatuur

- Adamsons, K., & Johnson, S.K. (2013a). An updated and expanded meta-analysis of nonresident fathering and child well-being. *Journal of Family Psychology*, 27, 589–599. <https://doi.org/10.1037/a0033786>
- Adamsons, K., & Johnson, S.K. (2013b). An updated and expanded meta-analysis of nonresident fathering and child well-being. *Journal of Family Psychology: JFP: Journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association (Division 43)*, 27(4), 589–599. <https://doi.org/10.1037/a0033786>
- Allen, R.M. (2007). *Di ki manera? A social history of Afro-Curaçaoans, 1863–1917*. Utrecht University.
- Amato, P.R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269–1287. <https://doi.org/10.4324/9781003210696-13>

- Amato, P.R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 650–666. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x>
- Austin, R.L. (1989). Family environment, educational aspiration and performance in St. Vincent. *The Review of Black Political Economy*, 22.
- Bakker, W. (2015). *Post-separation families: Residential arrangements and everyday life of separated parents and their children* [Unpublished doctoral dissertation, University of Amsterdam]. <https://dare.uva.nl/search?identifier=8a72379f-f6b4-4576-8702-c2d8034d8886>
- Bempechat, J., & Shernoff, D.J. (2012). Parental influences on achievement motivation and student engagement. In S.L. Christenson, A.L. Reschly, & C. Wylie (Eds.), *Handbook of Research on Student Engagement* (pp. 315–342). Springer US. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-2018-7_15
- Bowlby, J. (2008). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. Basic books.
- CBS. (2020). *Meerderheid gescheiden ouders blijft bij elkaar in de buurt* [Majority of divorced parents stay close to each other]. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2020/04/meerderheid-gescheiden-ouders-blijft-bij-elkaar-in-de-buurt#:~:text=Steeds%20meer%20kinderen%20groeien%20op%20met%20gescheiden%20ouders.&text=Bij%20co%20Douderschap%20delen%20de,do or%20in%20beide%20ouderlijke%20woningen>.
- CBS Curaçao. (2011). *Population not attending day-school by highest level of day-time education and age. Publication series Census 2011*. <https://curacaodata.cbs.cw/census-2011>
- DelPriore, D.J., Brener, S.A., Hill, S.E., & Ellis, B.J. (2021). Effects of fathers on adolescent daughters' frequency of substance use and risky sexual behavior. *Journal of Research on Adolescence*, 31(1), 153–169. <https://doi.org/10.1111/jora.12589>
- Dermott, E. (2016). Non-resident fathers in the UK: Living standards and social support. *Journal of Poverty and Social Justice*, 24(2), 113–125. <https://doi.org/10.1332/175982716X14605378167871>
- Draper, P., & Harpending, H. (1982). Father absence and reproductive strategy: An evolutionary perspective. *Anthropology Faculty Publications*, 38(3), 255–273. <https://doi.org/doi:10.1086/jar.38.3.3629848>
- East, L., Jackson, D., & O'Brien, L. (2006). Father absence and adolescent development: A review of the literature. *Journal of Child Health Care*, 10(4), 283–295. <https://doi.org/10.1177/1367493506067869>
- Engels, M.C. (2018). *How classroom social dynamics shape school engagement: The role of peers, teachers, and their interplay*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.35426.68804>
- Engels, M.C., Colpin, H., Van Leeuwen, K., Bijttebier, P., Den Noortgate, W.V., Claes, S., Goossens, L., & Verschueren, K. (2017). School engagement trajectories in adolescence: The role of peer likeability and popularity. *Journal of School Psychology*, 64, 61–75. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2017.04.006>
- Erman, J., & Härkönen, J. (2017). Parental separation and school performance among children of immigrant mothers in Sweden. *European Journal of Population*, 33(2), 267–292. <https://doi.org/10.1007/s10680-017-9419-3>
- Frankenhuis, W.E., & de Weerth, C. (2013). Does Early-Life Exposure to Stress Shape or Impair

- Cognition? *Current Directions in Psychological Science*, 22(5), 407–412. <https://doi.org/10.1177/0963721413484324>
- Fredricks, J.A., Blumenfeld, P.C., & Paris, A.H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74(1), 59–109. <https://doi.org/10.3102/00346543074001059>
- Furrer, C., & Skinner, E. (2003). Sense of relatedness as a factor in children's academic engagement and performance. *Journal of Educational Psychology*, 148–162. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.95.1.148>
- Green, D.S., Chuang, S.S., Parke, R.D., & Este, D.C. (2019). Multidimensionality and complexities of fathering: A critical examination of Afro-Jamaican fathers' perspectives. *Sex Roles*, 81(9), 576–593. <https://doi.org/10.1007/s11199-019-1012-2>
- Herzog, J.D. (1974). Father-absence and boys' school performance in Barbados. *Human Organization*, 33(1), 71–83.
- Institute for Research and Reform in Education. (1998). *Research Assessment Package for Schools (RAPS): Manual for elementary and middle school assessments*. [https://scholar.google.com/scholar_lookup?title=Research%20assessment%20package%20for%20schools%20\(raps\)%20manual&author=IRRE&publication_year=1998](https://scholar.google.com/scholar_lookup?title=Research%20assessment%20package%20for%20schools%20(raps)%20manual&author=IRRE&publication_year=1998)
- King, V. (2006). The antecedents and consequences of adolescents' relationships with stepfathers and nonresident fathers. *Journal of Marriage and Family*, 68(4), 910–928. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2006.00304.x>
- King, V., & Sobolewski, J.M. (2006). Nonresident fathers' contributions to adolescent well-being. *Journal of Marriage and Family*, 68(3), 537–557. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2006.00274.x>
- Markus, M.T., Lindhout, I.E., Boer, F., Hoogendijk, T.H., & Arrindell, W.A. (2003). Factors of perceived parental rearing styles: the EMBU-C examined in a sample of Dutch primary school children. *Personality and Individual Differences*, 34(3), 503–519. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00090-9](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00090-9)
- McLanahan, S., Tach, L., & Schneider, D. (2013). The causal effects of father absence. *Annual Review of Sociology*, 39(1), 399–427. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071312-145704>
- OECD. (2017). *PISA 2015 Technical Report*. <http://www.oecd.org/pisa/data/2015-technical-report/>
- Oldehinkel, A.J., Rosmalen, J.G., Buitelaar, J.K., Hoek, H.W., Ormel, J., Raven, D., ... & Hartman, C.A. (2015). Cohort profile update: the tracking adolescents' individual lives survey (TRAILS). *International journal of epidemiology*, 44(1), 76–76n. <https://doi.org/10.1093/ije/dyu225>
- Osinga, M., van Bergen, D.D., van Brummen-Girigori, O.J., Kretschmer, T., & Timmerman, M.C. (2023). 'We zeggen 'moeders' maar we bedoelen 'ouders': Percepties en ervaringen met vaderafwezigheid onder Curaçaose, Curaçaos-Nederlandse en Nederlandse jongeren. *Pedagogiek*, 43(2), 136–167. <https://doi.org/10.5117/PED2023.2.003.OSIN>
- Palkovitz, R., & Hull, J. (2018). Toward a resource theory of fathering. *Journal of Family Theory & Review*, 10(1), 181–198. <https://doi.org/10.1111/jftr.12239>
- Parke, R.D. (2000). Father involvement: A developmental psychological perspective. *Marriage & Family Review*, 29(2–3), 43–58. https://doi.org/10.1300/J002v29n02_04
- Roberts, S.R., Lewis, R.K., & Carmack, C. (2011). Positive youth development among African Ame-

- rican adolescents: Examining single parents as a factor. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 39(4), 310–319. <https://doi.org/10.1080/10852352.2011.606403>
- Sedgwick, P. (2012). Multiple significance tests: The Bonferroni correction. *British Medical Journal*, 344, e509. <https://doi.org/10.1136/bmj.e509>
- Skinner, E.A., Furrer, C.J., Marchand, G., & Kindermann, T.A. (2008). Engagement and disaffection in the classroom: Part of a larger motivational dynamic? *Journal of Educational Psychology*, 100(4), 765–781. <https://doi.org/10.1037/a0012840>
- Skinner, E.A., Kindermann, T.A., & Furrer, C.J. (2009). A motivational perspective on engagement and disaffection: Conceptualization and assessment of children's behavioral and emotional participation in academic activities in the classroom. *Educational and Psychological Measurement*, 69(3), 493–525. <https://doi.org/10.1177/0013164408323233>
- van Brummen-Girigori, O.J., & Buunk, A.P. (2015). Does father abandonment have consequences for the reproductive strategies of girls? A study in Curaçao. *Evolution, Mind and Behaviour*, 13(1), 19–35. <https://doi.org/10.1556/2050.2015.0002>
- van den Branden, N., Struyve, C., Dockx, J., Denies, K., & De Fraine, B. (2018). *LiSO-project: Vragenlijst voor leerlingen mei 2017. Technisch rapport* [Questionnaire for students May 2017. Technical report]. Steunpunt Onderwijs Onderzoek, Gent.
- van Spijker, F., Kalmijn, M., & van Gaalen, R. (2022). The long-term improvement in father–child relationships after divorce: Descriptive findings from the Netherlands. *Demographic Research*, 46, 441–452. <https://doi.org/DOI: 10.4054/DemRes.2022.46.15>
- West, S.G., Taylor, A.B., & Wu, W. (2012). Model fit and model selection in structural equation modeling. *Handbook of Structural Equation Modeling*, 1, 209–231.